

OBSAH

	Předmluva	9
1	Klinická laboratoř a organizace její činnosti	10
1.1	Charakteristika oboru	10
1.2	Úkoly laboratoře klinické biochemie.....	11
1.3	Organizační struktura laboratoře klinické biochemie.....	12
1.3.1	Statut laboratoře	12
1.3.2	Pracovníci v laboratoři klinické biochemie.....	12
1.3.3	Sledování ekonomiky provozu laboratoře.....	12
1.3.4	Provozní řád laboratoře	13
1.4	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci v laboratoři klinické biochemie.....	13
1.4.1	Obecné zásady	13
1.4.2	Chemické látky	14
1.4.2.1	Hořlavé látky.....	14
1.4.2.2	Agresivní látky.....	14
1.4.2.3	Reaktivní látky.....	15
1.4.2.4	Toxické látky	15
1.4.2.5	Radioaktivní látky	15
1.4.3	Riziko požáru	15
1.4.4	Riziko úrazu elektrickým proudem.....	16
1.4.5	Zásady první pomoci při úrazech v laboratoři	16
2	Preanalytická část vyšetření	18
2.1	Příprava pacienta.....	18
2.2	Odběr biologického materiálu.....	18
2.2.1	Odběr s protisrážlivými prostředky	19
2.2.2	Bezpečný odběr krve.....	19
2.2.3	Možnosti chyb při odběru krve.....	20
2.2.3.1	Hemolýza.....	20
2.2.3.2	Hyperbilirubinémie	20
2.2.3.3	Lipémie	20
2.3	Transport a uchovávání biologického materiálu	20
2.4	Příjem a identifikace vzorku.....	21
2.5	Laboratorní informační systém	23
2.6	Příprava vody pro laboratorní účely.....	24
2.6.1	Destilace.....	24
2.6.2	Deionizace (demineralizace).....	24
2.6.3	Reverzní osmóza.....	24
2.6.4	Skladování vody	25
2.6.5	Měření čistoty vody.....	25
3	Analytická část vyšetření	26
3.1	Úvod	26
3.2	Druhy metod v laboratoři klinické biochemie.....	26
3.2.1	Kvalitativní metody.....	26
3.2.2	Kvantitativní metody.....	26
3.2.3	Semikvantitativní metody.....	26
3.3	Typy laboratorního provozu.....	27
3.3.1	Manuální metody	27
3.3.2	Mechanizovaný provoz.....	27
3.3.3	Automatizace v laboratoři.....	27

3.3.3.1	Otevřené systémy.....	28
3.3.3.2	Uzavřené systémy.....	28
3.3.3.3	Suchá chemie.....	29
3.3.3.4	Imunochemické analyzátory.....	29
3.4	Typy vyšetření.....	29
3.4.1	Rutinní vyšetření.....	29
3.4.2	Speciální vyšetření.....	29
3.4.3	Statimová vyšetření.....	29
3.4.4	Screeningová vyšetření.....	29
3.4.5	Rajonizovaná vyšetření.....	30
3.4.6	Point of care testing (POCT).....	30
3.5	Podmínky spolehlivosti laboratorní metody.....	30
3.5.1	Správnost metody.....	30
3.5.2	Přesnost (reprodukovatelnost) metody.....	30
3.5.3	Citlivost (senzitivita, detekční limit) metody.....	30
3.5.4	Specifičnost metody.....	31
3.6	Kalibrace metody.....	31
3.6.1	Standards.....	31
3.7	Kontrola kvality (kontrola jakosti, Quality Control - QC).....	33
3.7.1	Analytická kontrola.....	33
3.7.2	Lékařská kontrola.....	35
3.8	Vliv biologických faktorů na výsledek vyšetření.....	37
4	Vyšetřování moči.....	38
4.1	Tvorba moči.....	38
4.2	Odběr moči.....	39
4.2.1	Jednorázový odběr moči.....	39
4.2.2	Časový sběr moči.....	39
4.2.3	Konzervace moči.....	39
4.3	Množství moči.....	40
4.4	Fyzikální vlastnosti moči.....	40
4.4.1	pH moči.....	40
4.4.2	Hustota moči.....	41
4.5	Chemické kvalitativní vyšetření moči.....	42
4.5.1	Bílkovina v moči (proteinurie).....	42
4.5.2	Krev v moči (hematurie, hemoglobinurie).....	43
4.5.3	Glukóza v moči (glykosurie).....	43
4.5.4	Ketolátky v moči (ketonurie).....	44
4.5.5	Bilirubin a urobilinogen v moči (bilirubinurie a urobilinogenurie).....	44
4.5.6	Bakteriurie.....	45
4.5.7	Leukocytová esteráza.....	46
4.6	Vyšetření močového sedimentu.....	46
4.6.1	Kvalitativní vyšetření močového sedimentu.....	46
4.6.2	Kvantitativní vyšetření močového sedimentu.....	48
4.7	Močové kameny.....	48
4.7.1	Rizikové faktory vzniku močových kamenů (urolitiázy).....	48
4.7.2	Vyšetření močových kamenů.....	49
4.7.3	Léčba urolitiázy.....	49
5	Trávicí ústrojí.....	51
5.1	Úvod.....	51
5.2	Trávení (digesce).....	51
5.2.1	Fáze orální.....	51

5.2.2	Fáze gastrální	53
5.2.3	Fáze enterální	53
5.3	Vstřebávání (resorpce)	54
5.4	Exkrece	54
5.5	Biochemické vyšetření trávicího ústrojí	54
5.5.1	Vyšetření žaludku	54
5.5.1.1	Vyšetření frakcionované žaludeční sekrece po stimulaci pentagastrinem	54
5.5.1.2	Vyšetření gastrinu v séru	54
5.5.2	Biochemické vyšetření exokrinní funkce pankreatu	55
5.5.2.1	Přímé testy	55
5.5.2.2	Nepřímé testy	55
5.5.3	Biochemické vyšetření funkce tenkého střeva	55
5.5.3.1	Stanovení tuků ve stolici	56
5.5.3.2	Test s D-xylozou	56
5.5.3.3	Nesnášenlivost laktózy	56
5.5.4	Vyšetření stolice	56
5.5.4.1	Vyšetření okultního (skrytého) krvácení	56
5.5.5	Diagnóza malignity trávicího ústrojí pomocí markerů nádorového růstu	56
6	Sacharidy	58
6.1	Metabolismus sacharidů v organismu	58
6.2	Klasifikace diabetu mellitu (DM)	59
6.3	Praktická diagnostika diabetu mellitu	59
6.3.1	Orální glukózo-toleranční test oGTT (provedení u dospělých)	59
6.4	Akutní komplikace diabetu	61
6.4.1	Hyperglykémie (diabetická ketoacidóza)	61
6.4.2	Hypoglykémie	61
6.5	Pozdní komplikace diabetu	61
6.6	Porušená tolerance glukózy	61
6.6.1	Hodnoty oGTT u porušené tolerance glukózy	62
6.7	Sledování průběhu diabetu	62
6.8	Přehled laboratorních vyšetření u diabetu	62
6.8.1	Stanovení glukózy v krvi	62
6.8.2	Stanovení glukózy v moči	63
6.8.2.1	Důkaz glukózy v moči	63
6.8.2.2	Kvantitativní stanovení glukózy v moči	64
6.8.3	Stanovení glykovaných proteinů	64
6.8.3.1	Metody stanovení produktů glykace	65
6.8.4	Stanovení C-peptidu	65
6.8.5	Stanovení mikroalbuminurie	65
7	Močovina	67
7.1	Vznik močoviny	67
7.2	Změny koncentrace močoviny u patologických stavů	67
7.2.1	Příčiny zvýšení koncentrace močoviny v séru	67
7.2.1.1	Prerenální příčiny	67
7.2.1.2	Renální příčiny	67
7.2.1.3	Postrenální příčiny	68
7.2.2	Příčiny snížení koncentrace močoviny v séru	68
7.3	Metody stanovení močoviny	68
7.3.1	Hydrolytické rozštěpení močoviny ureázou	68
7.3.1.1	Berthelotova reakce	68
7.3.1.2	Konduktometrie a potenciometrie	68

7.3.2	Reakce močoviny za vzniku barevného komplexu stanoveného fotometricky.....	69
7.3.2.1	Stanovení močoviny o-ftaldialdehydem (OFA).....	69
7.3.2.2	Stanovení močoviny s diacetylmonoximem (DAM)	69
7.3.3	Enzymové metody.....	69
7.3.3.1	UV spektrofotometrické stanovení močoviny s ureázou a glutamátdehydrogenázou (GLDH)	69
8	Kreatinin	70
8.1	Vznik a vylučování kreatininu.....	70
8.2	Diagnostický význam stanovení kreatininu.....	70
8.3	Metody stanovení kreatininu.....	71
8.3.1	Jaffého reakce	71
8.3.1.1	Kinetický postup Jaffého reakce	71
8.3.2	Enzymové stanovení kreatininu.....	71
8.3.3	Vysokoúčinná kapalinová chromatografie (HPLC).....	72
8.4	Clearance kreatininu.....	72
9	Kyselina močová	75
9.1	Vznik kyseliny močové	75
9.2	Změny koncentrace kyseliny močové za patologických stavů	75
9.2.1	Význam vyšetření kyseliny močové u dny	75
9.3	Metody stanovení kyseliny močové	76
9.3.1	Enzymové metody	76
9.3.1.1	Oxidace methanolu na formaldehyd peroxidem vodíku pomocí katalázy.....	76
9.3.1.2	Reakce peroxidu vodíku s fenolem nebo jeho vhodným derivátem	76
9.3.1.3	Referenční metoda.....	76
9.3.2	Redukční metody	76
9.4	Amoniak	77
9.4.1	Metody stanovení amoniaku	77
10	Aminokyseliny	78
10.1	Úvod	78
10.2	Úkoly laboratoře při vyhledávání, sledování a léčbě dědičných metabolických poruch aminokyselin (DMP AK).....	79
10.2.1	Screening DMP AK.....	79
10.2.2	Laboratorní vyšetření DMP AK	79
10.2.2.1	Jednoduché chemické reakce (zkumavkové nebo pomocí diagnostických proužků).....	79
10.2.2.2	Bakteriální inhibiční testy.....	79
10.2.2.3	Chromatografické metody.....	79
10.2.2.4	Enzymová stanovení	80
11	Minerální látky	81
11.1	Úvod.....	81
11.2	Voda.....	82
11.2.1	Poruchy vodního hospodářství	82
11.2.1.1	Dehydratace (odvodnění)	82
11.2.1.2	Hyperhydratace	82
11.2.1.3	Vyšetření poruch vodního hospodářství	83
11.3	Sodík, draslík, chloridy, hydrogenuhličitany	83
11.3.1	Sodík (Natrium - Na)	83
11.3.2	Draslík (Kalium - K).....	84
11.3.3	Chloridy (Cl).....	85
11.3.4	Hydrogenuhličitany (hydrogenkarbonáty, HCO ₃).....	85
11.4	Vápník, hořčík, anorganický fosfor.....	86
11.4.1	Vápník (Calcium, Ca).....	86
11.4.2	Hořčík (Magnézium, Mg).....	87

11.4.3	Anorganický fosfor ($H_2PO_4^- / HPO_4^{2-}$)	88
11.5	Železo, měď, zinek	88
11.5.1	Železo (Ferrum, Fe^{3+} / Fe^{2+})	89
11.5.2	Měď (Cuprum, Cu)	91
1.5.3	Zinek (Zincum, Zn^{2+})	91
11.6	Principy analytických metod používaných pro stanovení minerálních látek	92
11.6.1	Atomová absorpční spektrofotometrie (AAS)	92
11.6.2	Emisní plamenová fotometrie	93
11.6.3	Iontově selektivní elektrody (ISE)	93
11.6.4	Coulometrie	93
12	Acidobazická rovnováha (ABR)	95
12.1	Úvod	95
12.2	Zajišťování stálé koncentrace vodíkových iontů	95
12.3	Hydrogenuhlíčitánový nárazníkový systém	96
12.4	Parciální tlak oxidu uhličitého	97
12.5	Standardní a aktuální hydrogenuhlíčitany, Base Excess, Buffer Base	98
12.5.1	Standardní hydrogenuhlíčitany	98
12.5.2	Aktuální hydrogenuhlíčitany	98
12.5.3	BE - Base Excess	98
12.5.4	BB - Buffer Base	99
12.6	Nehydrogenuhlíčanové nárazníkové systémy	99
12.6.1	Hemoglobinový nárazníkový systém	99
12.6.2	Proteinový nárazníkový systém	99
12.6.3	Fosforečnanový systém	99
12.7	Parciální tlak kyslíku	99
12.8	Měření parametrů acidobazické rovnováhy	100
12.8.1	Měření pH	100
12.8.2	Měření parciálního tlaku oxidu uhličitého - pCO_2	100
12.8.3	Měření parciálního tlaku kyslíku - pO_2	100
12.9	Odběr krve, skladování a transport vzorků	100
12.9.1	Odběr krve	100
12.9.2	Skladování a transport	102
12.10	Poruchy acidobazické rovnováhy	102
12.10.1	Příčiny MAC	102
12.10.2	Příčiny MAL	102
12.10.3	Příčiny RAC	102
12.10.4	Příčiny RAL	102
12.11	Způsoby kompenzace poruch acidobazické rovnováhy	102
13	Hemoglobin	104
13.1	Úvod	104
13.2	Deriváty hemoglobinu	104
13.2.1	Methemoglobin (hemiglobin)	105
13.2.2	Sulfhemoglobin	105
13.2.3	Karbonylhemoglobin a kyanhemoglobin	106
14	Bilirubin	107
14.1	Vznik, transport a přeměna bilirubinu	107
14.2	Porucha tvorby a přeměny bilirubinu	107
14.2.1	Hemolytické hyperbilirubinémie (prehepatální ikterus)	108
14.2.2	Hepatoceulární hyperbilirubinémie (hepatální ikterus)	109
14.2.3	Hyperbilirubinémie z uzavěru žlučových cest (posthepatální ikterus)	109
14.3	Stanovení bilirubinu	109

14.3.1	Přímé fotometrické měření.....	109
14.3.2	Diazoreakce (stanovení podle Jendressika a Grófa).....	110
14.3.3	Kalibrace stanovení bilirubinu.....	110
14.3.4	Možnosti chyb při stanovení bilirubinu	110
	Literatura.....	112
	Rejstřík.....	113